

Inleiding

Open Monumentendag 1996 Zorg en zin voor kleur

De neogotische architectuur en zijn kleuraspect

Alhoewel de bloeiperiode van de gotiek te situeren valt in de 14de eeuw, heeft deze bouwstijl sluimerend doorgeleefd tot in de 19de eeuw.

In de loop van de 18de eeuw wordt een hernieuwde belangstelling voor de gotiek merkbaar, eerst als exponent van het exotisme, later als "neo" of nieuwe stijl. Pugin in Engeland, Viollet-le-Duc in Frankrijk en Cuypers in Nederland zijn belangrijke theoretici of realisators van neogotische werken in eigen land en beïnvloeden bij ons daardoor het neogotisch denken, het ontwerpen en bouwen in België. Ons land heeft trouwens een niet te onderschatten rol gespeeld als smeltkroes en als doorgeefluik van de verschillende syntheses in dit nieuwe artistiek genre.

De grote promotor van de neogotiek in ons land na 1850 werd baron J. B. Bethune. Mede onder zijn impuls werden in 1861 de Sint-Lucasscholen gesticht die jonge kunstenaars in de geest van de "nieuwe" stijl hebben opgeleid. In deze scholen werd een eigen artistiek leven gecreëerd waarin de inzichten van Bethune tot in de 20ste eeuw als norm en als maatstaf doorleefden

Een realisatie in neogotische stijl is een totaalkunstwerk, waarbij zowel in de architectuur als in de toegepaste en de plastische kunsten analoge kenmerken worden aangetroffen. Het decoreren van het interieur moest de eenheidsstijl van het ontwerp versterken, om op zijn beurt een logisch gevolg te zijn van de architectuur van het gebouw.

De Sint-Lucaskunstschilders legden zich vooral toe op de monumentale en decoratieve schilderkunst. Slechts zelden realiseerden zij zelfstandige chevalet-schilderijen. Het zwaartepunt lag daarentegen veel eerder op wandschilderijen, mozaïeken en heraldisch schilderwerk. Vaak voerden zij totaal-interieurdecoraties uit, zowel in kerkelijke als in profane gebouwen, waarbij de decoratieve schilderkunst architectuurondersteunend werd toegepast.

Het polychromeren van meubels, beelden en zelfs gehele interieurdelen behoorde voor de neogotische kunstenaar tot zijn wezenlijke opdracht.

De uitgebeelde onderwerpen voor neogotische concepten behoorden meestal tot de religieuze of de historieschilderkunst. Andere thema's kwamen niet of nauwelijks aan bod.

Op stilistisch vlak vormden de romantische kunst van de Nazareners en het historisch realisme belangrijke uitgangspunten.

Het werk van de Vlaamse Primitieven en van Fra Angelico werd ijverig bestudeerd. Maar uiteindelijk zou de belangstelling voor de pre-rafaëlieten en de Duitse school van Beuron de weg openen voor vernieuwing en het doordringen van art nouveau-invloeden mogelijk maken.

Niet-profane decoratieve neogotische realisaties in Oostende

In het kader van het nationale thema voor Open Monumentendag 1996, Zorg en zin voor kleur, is nog minstens één belangrijke niet-profane neogotische realisatie in Oostende aan te wijzen, namelijk de interieurdecoratie van de parochiekerk Sint-Jozef. Een tweede representatief neogotisch concept, namelijk de kapel van de Dames van het Heilig Hart aan de 17-Oktoberstraat werd in 1978 afgebroken.

Het interieur van de parochiekerk Sint Jozef

Voor de interieurdecoratie (1906) en de glasramen (1906) van deze parochiale kerk vallen minstens twee Sint-Lucasadepten aan te wijzen.

Het zijn de kunst- en decoratieschilder Léon Bressers (1865 - 1947) en de glasseur Gustave-Louis Ladon (1863 - 1942).

Léon Bressers, zoon van Adrien Bressers, was net zoals zijn vader opgeleid aan Sint-Lucas in Gent (1878 - 1885) o.a. als kunst- en decoratieschilder. Hij was werkzaam in Gent en in Maaltebrugge en legde zich vooral toe op de realisatie en restauratie van muurschilderijen.

De wandopbouw in de Sint-Jozefskerk wordt door haar specifieke afwerking en polychroom materiaalgebruik opgesplitst in ofwel constructieonderdelen ofwel invulvlakken. De kolommen en de ribben worden afgewerkt en gekleurd en zijn als zodanig af te lezen in de kerkruimte. De muurdammen behouden de kleur en de textuur van het gebruikte bouw materiaal. Het koor en de zuidelijke wanden van het transept zijn gepolychromeerd en moeten niet alleen dienen als visueel steunvlak voor het ervoor geplaatste altaar maar moeten deze aanvullen of vervolledigen. De taferelen boven het tabernakel tonen een calvarietoneel met een middeleeuwse stad op de achtergrond. De taferelen links en rechts van het hoofdaltaar tonen de broodvermenigvuldiging en het laatste avondmaal. De gloed van het retabel boven het hoofdaltaar wordt versterkt door een weloverwogen en contrasterend blauw wandpolychromie zodat het koor als focuspunt van de kerk de aandacht trekt.

Gustave Louis Ladon was net zoals Léon Bressers leerling aan Sint-Lucas in Gent waar hij in 1877 een eerste prijs voor schilderkunst behaalde. Hij opende in 1894 in Gent een eigen atelier dat één van de belangrijkste werd in Vlaanderen. Zijn omvangrijke verzameling kartons werd in 1946 in Gent geveild en in een groot aantal loten verspreid.

De kapel van de Dames van het Heilig Hart

De kapel van de Dames van het Heilig Hart (1907), die bijna 20 jaar geleden werd gesloopt, was het resultaat van de samenwerking van Frans-Jozef Coppejans (1867 - 1947) en René De Cramer (1876 - 1951).

Van de kapel zijn nog enkele glasramen bewaard gebleven in de typisch neogotische stijl in het Hoger Technisch Instituut aan de Zeedijk in Oostende.

Frans-Jozef Coppejans, was naast decoratieschilder ook leraar aan Sint-Lucas in Gent. Zijn oeuvre bestond voornamelijk uit wandschilderingen, onder meer in samenwerking met René De Cramer? zoals voor de kapel van de Dames van het Heilig Hart in Oostende (1907) het geval was.

René De Cramer, decoratieschilder en graficus, was zoals Frans-Jozef Coppejans, leraar aan Sint-Lucas in Gent. Als leerling aan Sint-Lucas behaalde hij in 1898 een eerste prijs in het zevende jaar schilderkunst, samen met de prijs van de Gilde van Sint Lucas en Sint Jozef. De grote prijs bekwam hij in 1899. Door het Engelse tijdschrift The Studio kwam hij in contact met de pre-rafaëlieten en de art nouveau, die zijn werk diepgaand beïnvloedden. Hij legde zich vooral toe op de monumentale schilderkunst waarvoor hij onder meer samenwerkte met Frans Coppejans, maar maakte daarnaast ook miniaturen, boekillustraties en textielontwerpen.

Uit de samenwerking tussen Frans Coppejans en René De Cramer zijn buiten de stadsgrenzen de muurschilderingen in de kapel van het Heilig Bloed in Brugge (1909) te onthouden.

Neogotiek en monumentenzorg

Op vlak van de architectuurgeschiedenis is de 19de eeuw lange tijd een miskende eeuw geweest, ook op het gebied van de decoratieve kunst. Al te vaak werden 19de-eeuwse kunstproducties als zielloze imitaties bestempeld en als dusdanig verwaarloosd. Het is door de groeiende interesse van de laatste decennia dat de neogotische producties de aandacht krijgen die ze verdienen en als volwaardig worden aangezien.

Dank zij tentoonstellingen en publicaties wordt het brede publiek beter geïnformeerd en groeit de zin voor het behoud van het integrale monument zoals het ontworpen en gebouwd werd. Maar al te vaak werden polychrome neogotische interieurs in een vlaag van doorgedreven restauratiewoede overschilderd in steriel wit of licht-grijs. Hopelijk is deze periode voorgoed voorbij.

Tekst van Erwin Mahieu, architect